

Eterns oblidats: els amfibis

L'afició per la fotografia de fauna salvatge durant el segle XXI ha generat una multitudinària cerca per la immediatesa i una immersió directa en la superficialitat. Ens obsessionem a capturar imatges de fauna emblemàtica, que molts cops coincideix a compartir tres característiques bàsiques: ser gran, peluda i de caràcter esquiu. Seguint aquests tres punts, molts fotògrafs de natura es dediquen a visitar territoris específics amb un únic objectiu: tatxar noms d'animals estrella de les seves llistes infinites, basades en el que s'ha considerat que entra dins del catàleg d'animals «fotografiables». D'aquesta manera, podrien estar prioritzant la captura de cent fotografies idèntiques d'un linx ibèric endormiscat damunt una llunyana roca de granit, mentre, sense adonar-se'n, trepitgen una salamandra comuna que només intentava travessar la carretera.

Els amfibis són un dels grups d'animals més amenaçats del planeta. Tot i la seva importància ecològica, estan patint una davallada alarmant en moltes parts del món. No els serveix de massa ajuda que actualment i durant tota la història s'hagin vist involuntàriament implicats en un infinit de mites i contes tradicionals sense fonament científic, que acaben provocant una injusta antipatia, una por insana i una por ridícula per part de la societat. De

fet, sabíeu que la llegenda diu que l'antic rei de Macedònia, Alexandre el Gran, va morir per beure aigua d'un riu on s'hi havia banyat una salamandra, acabant amb ell i amb tot un exèrcit de quatre mil homes i dos mil cavalls?

I no, no és una història aïllada, n'hi ha moltes més! L'escriptor Plini el Vell, al segle I, també va arribar a relatar que la salamandra vomitava llet per la boca i causava lepra a qui la tocava, afirmant que les salamandres eren capaces d'enverinar els pous d'aigua o fins i tot les copes de vi. Cinc-cents anys més tard, el bisbe de Sevilla, en ple assentament del poble visigot a la península Ibèrica, va assegurar que només que una salamandra donés una volta a un arbre, era capaç d'enverinar el seu fruit i qui el consumia. A l'Edat Mitjana se la va considerar de gran valor pels alquimistes, però la seva mala fama va acabar guanyant-se la credibilitat del poble, tractant-la d'un animal maligne i força verinós, amb la posterior creació de refranys originals del nord de la península Ibèrica com «*Mordedura de sacavera nun espera misa entera*».

La realitat darrere d'aquestes històries, és que al nostre país, cap amfibi ens pot matar. Però és clar, ja sabeu com funcionen les llegendes populars: tot i néixer de fets reals, l'exageració i distorsió al llarg del temps, sobretot pel boca a boca, pot fer que d'una espurna en sorgeixi un incendi sencer! Per tant, si ens endinsem en descobrir la vida de les salamandres, també podrem comprendre l'origen d'aquesta terrible i infundada aversió. I és que quan aquests animals es troben en una situació d'amenaça, per defensar-se davant d'un depredador (com podria ser perfectament l'ésser humà!) expulsen una substàn-

Salamandra. Foto: Laura Núñez

Foto: Laura Núñez

Gripau corredor

Foto: Laura Núñez

Salamandra.

cia tòxica a través de la seva pell que resulta urticant per qui la toca amb les mans nues. Aquest líquid afecta les mucoses, pel que si entra en contacte amb ulls o boca, pot provocar una lleugera irritació. És una molt bona raó per no agafar-les, oi? Doncs, si li sumem el fet que molts amfibis respiren per la pell, caurem en la conclusió que, si els manipulem o toquem sense posar-nos guants, podem transmetre'ls un sense fi de patògens que fàcilment poden produir-los la mort.

Tot i que el seu aspecte viscoso no aconsegueixi despertar tant interès com ho faria un ocell o un mamífer, podem aconseguir donar la volta al seu físic i fer-los més carismàtics si exposem certs aspectes sobre la seva biologia. I és que poca gent sap que els amfibis són els veritables, i discrets, herois del nostre entorn. Per la seva sensibilitat a l'ambient, són considerats bioindicadors: això vol dir que l'estat de les seves poblacions serveix per saber com de saludable és el lloc on habiten i com de bona és la qualitat de l'aigua del seu voltant. I si la seva llar és saludable per ells, també ho és per a nosaltres.

A més a més, s'ha descobert que entendre els processos de creixement d'alguns grups d'amfibis, com els tritons, pot servir d'ajuda per a la medicina regenerativa humana. Recentment, s'ha sabut que posseeixen l'increïble superpoder de regenerar no només les seves potes i cues, sinó també els seus cors, ulls i cervells. Això és degut al fet que compten amb un gen únic que produeix una proteïna que sembla activar una mena de mecanisme biològic que permet «fer retrocedir el temps» de les cèl·lules de les àrees properes a la zona que necessita regeneració.

L'estudi d'aquests processos es troba en el punt de mira de molts investigadors, degut a que podria ser la base per l'èxit de molts transplants. Tirant la vista enrere, veiem que, mentre els amfibis ens aporten coneixement per poder seguir salvant-nos dels nostres propis límits, nosaltres els hem fet un flac favor, obstaculitzant i dificultant la seva supervivència a costa de prioritzar el nostre progrés.

Un exemple clar és que abans els embarassos es diagnosticaven mitjançant proves amb granotes. La teoria va néixer a la Gran Bretanya, on s'injectava l'orina d'una dona embarassada en la granota amb ungles africana. Si la granota desovava en 24 hores (alliberava els òvuls), indicava que reaccionava a l'hormona habitual dels embarassos, la gonadotropina coriònica humana, i per tant, la dona estava embarassada. A la dècada dels seixanta, aquest mètode es va fer molt popular com a predicció d'embaràs a tot el món. De fet, els consultors ginecològics tenien contacte amb criadors d'aquests amfibis. Els primers herpetòlegs (científics especialitzats en amfibis i rèptils) van començar a preocupar-se per la situació, ja que les espècies d'amfibis europeus havien començat a desaparèixer. Això va ser degut al fet que l'any 1970 va arribar a Europa el *Batrachochytrium dendrobatidis*, un fong patogen letal per als amfibis que suposada-

ment havia portat la granota sud-africana. Tot i que l'origen d'aquest fong és desconegut, se sospita que els amfibis africans cohabitaven amb ell als seus hàbitats nadius i hi van desenvolupar certa resistència. En canvi, els nostres amfibis no van córrer la mateixa sort.

Salamandra. Foto: Laura Núñez

Si sumem l'arribada del quitridi a l'existència de la pèrdua i fragmentació de l'hàbitat, a la sobreexplotació hídrica, a l'arribada d'espècies exòtiques, a la contaminació, als atropellaments i a les trampes de caiguda podem veure l'efecte de les nostres accions en l'estat de conservació dels amfibis. De fet, aquests últims representen una gran amenaça per als amfibis però també per mamífers, rèptils i fins i tot ocells. Les trampes de caiguda (o efectes trampes) són construccions humanes o estructures abandonades o poc utilitzades, com pous, cisternes o aljubs, que representen una trampa mortal per als animals que hi cauen mentre cerquen zones humides o ombrívols on refugiar-se.

Fa uns mesos, a la Serra d'Andújar (Jaén), es va observar una situació força grotesca. En els escassos centímetres cúbics que reposaven al fons d'una piscina abandonada, s'havien acumulat més de dues desenes d'ofegabous, l'amfibi urodel (amb cua) més gran de la península Ibèrica, que pot arribar perfectament als 30 cm. Té una coneguda resposta defensiva que consisteix a perforar-se la pell doblegant o expandint les seves afilades costelles al més pur estil X-Men, aparentant ser més gran i amenaçador del que realment és, i dificultant, amb aquestes punxes, que un depredador l'ingereixi. Els ofegabous, actualment es troben sota diferents règims de protecció depenent de cada comunitat autònoma, però tots comparteixen la mateixa pèrdua d'hàbitat que ha ocasionat que aquesta espècie estigui patint una greu regressió poblacional.

Ofegabous. Foto: Laura Núñez

(Continua)

És molt important revisar periòdicament aquestes construccions d'origen antròpic i intentar rescatar la fauna que s'hi trobi atrapada, sempre que no posem en risc la nostra pròpia seguretat. Però clar, aquesta problemàtica es pot tornar a repetir si després del rescat no es corregeix el parany. Per evitar que més animals puguin tornar-hi a caure cal afegir vies d'escapament com ara troncs o roques trobats al mateix entorn que per molt rudimentaris que semblin poden representar l'única oportunitat de supervivència per a l'animal.

La captura d'imatges d'escenes tan impactants com aquestes ha de servir per visibilitzar les problemàtiques a les quals s'enfronten els amfibis, i sobretot ha de funcionar com una eina de transformació que ens conduïxi a fer-nos responsables, com espècie implicada, de la seva conservació.

La fotografia d'aquests amfibis és molt

important per donar a conèixer el seu paper, clau al nostre entorn. Però pel fet de ser animals molt críptics i trobar-se gran part de la seva vida sota terra o dins de l'aigua, és difícil arribar a aconseguir fotografies úniques que causin impressió a l'audiència. Com ja s'ha mencionat, els amfibis són molt sensibles als canvis d'ambient i és per això que es desaconsella sortir a buscar-los si no s'hi està familiaritzat, si no es té els permisos de manipulació en regla i si no es coneix la seva biologia ni els processos de desinfecció de roba i materials. Però si es compleixen aquests requisits i se segueixen unes bones pràctiques de respecte i de limitació del seu disturbi, els fotògrafs poden contribuir a la sensibilització i conservació de moltes espècies d'amfibis, compartint la seva bellesa, sense comprometre el seu benestar.

Perquè no es pot estimar el que no es coneix, ni defensar el que no s'estima. ■

Tritó alpí. Foto: Laura Núñez

Salamandra. Foto: Laura Núñez

Creure en els animals salvatges. NASTASSJA MARTIN. Editorial Raig Verd, 2025. 160 pàgines.

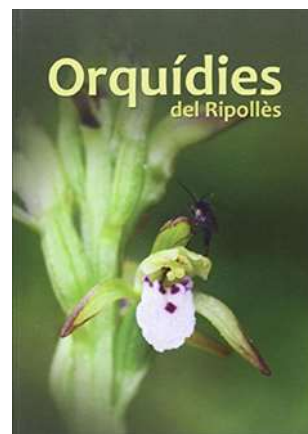
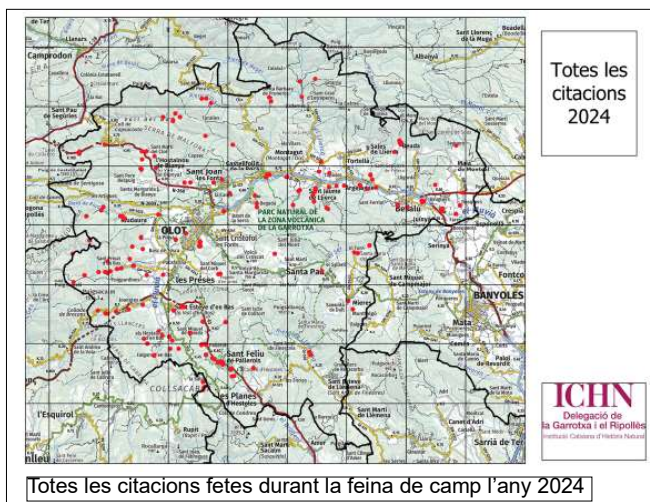
Delegació de la Garrotxa i del Ripollès

Atles de les libèl·lules de la Garrotxa

Des de la Delegació de la ICHN de la Garrotxa i del Ripollès, l'any 2024 es va engagar un projecte participatiu per tal d'elaborar un atles faunístic de la distribució dels odonats (libèl·lules) a la comarca de la Garrotxa. Els antecedents de l'estudi d'aquest grup d'insectes remunten a la publicació el 2007 per la delegació de la ICHN de la Garrotxa del llibre *Les libèl·lules de la Garrotxa* (Lockwood & Oliver, 2007) i, més recentment, el llibre *Libèl·lules i espiadimonis de Sant Feliu de Pallerols* (Grup d'Estudi de les Libèl·lules de Sant Feliu de Pallerols, 2021), aquest últim llibre fruit del treball col·lectiu de més de 60 persones organitzat a base de sortides col·lectives matinals per tal de confeccionar mapes de distribució amb quadrícules UTM 1x1 km de totes les espècies presents al municipi.

Per aprofitar l'embranchida del dinamisme del grup de Sant Feliu es va decidir que el més lògic era estendre el marc de les prospeccions a

tota la comarca mitjançant una metodologia semblant a la que s'havia emprat a Sant Feliu: creació d'un grup de treball articulat per un grup de *WhatsApp* per intercanviar fotos, idees i convocatoris, sortides en grup a punts d'interès a comarca, recopilació de dades al final de la temporada, i, finalment, la redacció de forma coral d'un llibre amb fotos i textos fets pels membres del grup. Atesa la mida de la comarca, es va decidir

Orquídies del Ripollès (novament disponible). Institut Català d'Història Natural, 2016. 221 pàgines

Foto: Fran Trabalón

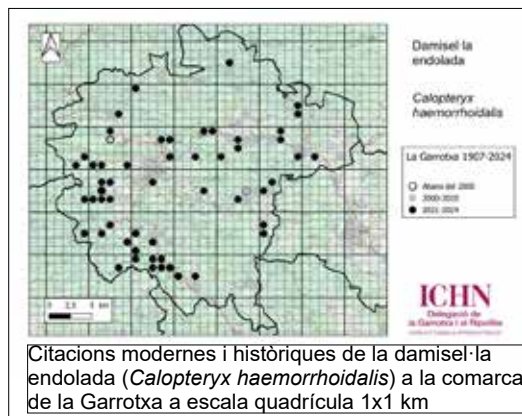
Pipa aureolada (*Trithemis kirbyi*)

Foto: Rafa Carbonell

Pixavi de lligacama (*Symptetrum sinaiticum*)

que l'escala d'estudi serien les quadrícules UTM 5x5 km i a començaments de la temporada 2024 es va repartir la gran majoria de les 48 quadrícules entre els participants. A grans trets, els experimentats observadors de Sant Feliu de Pallerols s'encarregarien de la part sud-occidental de la comarca (conca del riu Brugent i la vall d'en Bas), els d'Olot enfocarien el seu treball al centre de la comarca, mentre que el grup local acabat de néixer a Maià de Montcal treballaria l'Alta Garrotxa i la baixa Garrotxa de la vall del Fluvià. Durant la temporada, s'intentaria fer tres visites als punts d'aigua susceptibles d'albergar poblacions d'odonats (rescloses, basses, rieres i rius).

Al desembre passat, a Sant Feliu, es va fer una posada en comú de la feina de camp efectuat l'any 2024 i es van compartir els resultats preliminars. Durant l'any es van fer 8 sortides col·lectives, i entre tots vam recollir 1.513 registres nous de 42 espècies (42 al llibre de Sant Feliu de Pallerols, i 45 conegudes de la comarca). Les espècies més comunes van ser la damisel·la endolada *Calopteryx haemorrhoidalis* (97), damisel·la blava *Calopteryx virgo* (91) i vimetaire occidental *Chalcolestes viridis* (82). Unes quantes espècies només van ser observades una vegada: emperador divagant *Anax ephippiger*, donzell de trinxant *Coenagrion scitulum*, ullviu

petit *Erythromma viridulum*, llantió elegant *Ischnura elegans* i pixavi de lligacama *Sympetrum sinaiticum*. De totes les espècies observades, és la darrera, el pixavi de lligacama, la més interessant, ja que representa la primera citació per a la comarca.

De moment, poc es pot dir pel que fa als canvis que podrien haver-se produït en les distribucions de les espècies respecte al llibre del 2007: a priori no hi ha hagut cap extinció i només una colonització. Aquesta nova espècie és la pipa aureolada *Trithemis kirbyi*, que ja es troba ben repartida per la vall del Fluvià i alguna riera de l'Alta Garrotxa. Aquesta espècie és coneguda de la península Ibèrica només des del 2007, de Catalunya des del 2012, i de la Garrotxa des del 2022.

Com a sumari, s'ha vist que la cobertura de la comarca, un cop que s'hi afegeixen citacions anteriors procedents dels treballs de l'atles dels Odonats de Catalunya (Martín et al., 2016) i els seguiments efectuats al llarg dels darrers anys que arriben a un total de 20.000 citacions, no està completa i encara existeixen buits que s'haurien d'anar omplint durant la feina de camp prevista per, com a mínim, l'any 2025. Es va plantejar treballar d'aquí endavant a escala UTM 1x1 km, una escala més fina que reflecteix millor la distribució de les espècies. Es va posposar la decisió fins a la reunió pretemporada prevista per l'abril del 2025. ■

Delegació del Bages

Sortides naturalistes guiades

La serra de Bufadors i el nord del Parc del Castell de Montesquiu (Osona). El dissabte 29 de març, vam fer una caminada de matí i tarda seguint un itinerari de natura molt diversa i interessant que té com a punt de partida i d'arribada la Farga de Bebié (Osona i Ripollès). La ruta té uns 12,5 km de recorregut i uns 440 metres de desnivell, i discorre principalment pel nord del **Parc del Castell de Montesquiu**. És pot trobar a Wikiloc.

La sortida va tenir una assistència de 22 persones, va ser guiada pels biòlegs Jordi Badia i Florenci Vallès, i va tenir com a objectius principals conèixer l'alterosa serra

de Bufadors i la seva excepcional fageda, i gaudir de la florida de les herbes dels boscos caducifolis que floreixen a finals d'hivern o a començaments de primavera, quan ja hi ha força hores de sol i els arbres encara no tenen fulles. Aquest objectius es van aconseguir àmpliament.

La Farga de Bebié és una antiga colònia tèxtil, ara molt poc habitada, que té una part que pertany a Osona (la de la riba esquerra del riu Ter) i una altra que pertany al Ripollès (la de l'altra riba). Allà vam observar els pronunciats meandres que descriu el riu Ter i es va explicar la història geològica de la zona que s'havia de veure, la qual quasi tota

L'herba fetgera (*Hepatica nobilis*), molt florida i molt abundosa a les obagues boscoses.

(Continua)

té com a substrat geològic roques sedimentàries d'origen deltaic (gresos, margues i limolites) que són de color gris i es van formar a partir de sediments dipositats durant el **Baronià** més antic, fa uns 40 milions d'anys. Tot seguit, vam travessar el Ter pel pont de la via del tren, i aviat vam arribar a una plana al·luvial on vam veure un parell de múrcoles (*Morchella esculenta*) i els primers exemplars de matrimonis (*Primula acaulis* subsp. *acaulis*) florits. L'itinerari destaca per l'abundància d'aquesta herba boscana de florida espectacular que no abunda gaire a Catalunya, tot i que és present al Bages (té una nombrosa població prop del molí de Boixeda). De *Primula acaulis* se n'han obtingut diverses varietats de jardineria gràcies a la selecció artificial.

Matrimonis (*Primula acaulis* subsp. *acaulis*)

Després d'observar i fotografiar les múrcoles, vam caminar per una llarga pujada entre rouredes martinencs, pins rojos i aurons fins a arribar la bassa de la Processó, on vam veure capgrossos de salamandra, el gripau d'esperons (*Pelobates cultripes*) i l'escarabat d'aigua *Dytiscus pisanus*. Aquest tram de l'itinerari passa per l'**ermita de Sant Moí**, de la qual no se'n coneixen els orígens, perquè està pràcticament indocumentada. **Moí** és un sant llegendari, sense correspondència amb un personatge real, que forma part del folklore d'Osona. «Sant Moí, feu-m'hi sentir», diu la invocació popular.

Ermita de Sant Moí

Prop de la bassa esmentada vam agafar un camí que ens va portar al bac de la serra de Bufadors. En Jordi Badia, referint-se a la part alta d'aquesta obaga, va escriure en el NOTÍCIES de la ICHN dels mesos de novembre i desembre de 2012 el text que ve a continuació. «L'obaga de la serra de Bufadors, arrecerada sota una gran volta de faigs, desprèn el misteri dels llocs encantats. L'interior està esquitxat de blocs de roca esfondrats de la carena, caòtics, travessats d'esclètxes i estrets avencs, els Bufadors, d'on efectivament bufa una

Falguera de l'espècie *Polystichum setiferum*

suau brisa que dona frescor a les delicades moltes, les falgueres i les herbes nemorals. Entre les falgueres destaquen la falguera mascle i el polístic setífer que fan grans rosetes a terra, i el polipodi, la llengua de cérvol, la falguereta de cingle i les falzies negra, blanca i roja que surten a les roques. La vinca petita (*Vinca minor*), una planta del nord que just treu el nas a la península Ibèrica, manté una població notable dins de la fageda dels Bufadors de Beví. La vinca petita és una mata de fulles ovades i oposades, amb estolons que li permeten ocupar extensions, i que a la primavera deu lluir les grans flors de corol·la radiada i color violeta característiques de les vinques». El 29 de març de 2025, transcorreguts uns dotze anys i mig des que vam fer la sortida a la qual va associat el text anterior, ens va semblar que la vinca petita s'havia expandit i que la població de falguera mascle havia minvat. La vinca petita o donzella estava florida.

Donzella o vinca petita (*Vinca minor*)

Vam sortir dels Bufadors per la carena de la serra, on hi ha molt bones vistes i dominen les alzines, i des d'allà vam baixar per un corriol fins a arribar al camí ample. De tornada cap a la Farga de Bebié vam passar pel coll dels Tres Pals, on vam dinar i vam observar bons fòssils de cargols i petxines; pel mirador de la Rovira, on els prats estaven esquitxats pel groc intens de les flors de milers d'exemplars d'almesquí

El grup de la ICHN-Bages als Bufadors de Beví

Gripau d'esperons (*Pelobates cultripes*)

Alguns fòssils observats al coll dels Tres Pals.

(*Narcissus assoanus*); i per l'ombrívola font de Planeses, on les herbes nemorals (herbes fetgeres, violes silvestres i matrimonis, principalment) formaven un extens tapis de flors encisador.

Tant bon punt vam arribar a les primeres cases de la Farga de Bebié ens vam trobar un

grup d'okupes d'aspecte extravagant que feien una calçotada. Poc després, vam admirar una pícea (*Picea abies*) altíssima que hi ha a tocar d'un edifici fabril de la colònia, i vam donar per acabada l'excursió, satisfets de conèixer una mica més de natura i d'haver gaudit d'un dia de sol amb temperatures agradables. ■

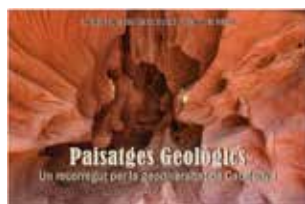
Part del grup a la carena de la serra de Bufadors

Font de les Planeses. A la part superior esquerra, un pradell ple de flors d'herba fetgera.

Grup de treball Societat Catalana de Fotògrafs de Natura

Sessió audiovisual «Paisatges geològics»

El 28 de març passat es va celebrar la 96 sessió de la Societat Catalana de Fotògrafs de Natura (SCFN). Consistí en la conferència impartida pel company Jordi Lluís Pi al Museu Arxiu de Vilassar de Dalt, seguint amb la política d'expandir les activitats de la Institució per tot el territori català.

En Jordi Lluís es va vincular des de molt jove a la muntanya i l'any 1975 va ser cofundador amb uns quants amics del Grup Mineralògic Català, cosa que el motivà a recórrer la major part del territori de Catalunya, a la recerca i coneixement del seu patrimoni mineralògic.

Ja fa uns quants anys inicià un projecte de documentació fotogràfica amb la finalitat d'elaborar una base de dades dels llocs d'interès geològic de Catalunya, que serveixi per a la seva difusió, conservació, consulta i posterior edició.

La primera part d'aquest projecte es va materialitzar, gràcies al Museu de Ciències Naturals de Granollers, en la realització d'una exposició itinerant de 50 fotografies, que el 2018 es va instal·lar a l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya. I en aquest lloc va inaugurar l'exposició «Paisatges geològics, una mirada fotogràfica a

la geodiversitat de Catalunya», que després ha estat itinerant.

Durant la conferència mostrà, amb espectaculars imatges, l'excel·lent diversitat geològica que atresora el nostre país, que és de gran valor científic i que es manifesta en els paisatges geològics. Hom pot contemplar els indrets on les formes del relleu, les roques, les estructures geològiques i els processos naturals no només es perceben amb claredat, sinó que, alhora, posseeixen una bellesa captivadora.

Al final s'obrí el torn de preguntes, que van ser moltes perquè el tema va despertar força interès. En acabar, Paco Membrives va fer un recorregut per l'exposició Montphoto, del prestigiós concurs internacional, que estava exposada a la sala gran del museu. ■

Jordi Lluís Pi durant la conferència (Foto: Albert Masó)

Grup de treball Grup Orquidològic de Catalunya

Trobada de la SFO-PACA i el GOC-ICHN

La Société Française Orchidophilie-Provence-Alpes-Côte d'Azur (SFO-PACA), va sol·licitar al GOC-ICHN de fer-los de guia

per les terres catalanes durant un viatge que van organitzar pel nord de la península. El 4 de maig, diumenge, va venir un grup de 15

(Continua)

persones amb el seu president Pierre-Michel Blais al capdavant. Van acompanyar-los per part del GOC Jordi Prat, Josep Barnés, Jordi Vila, Lluís Salvador i David Vilasís.

Al municipi de Susqueda (la Selva), un matí plujós, vam poder veure *Ophrys montserratensis* (= *O. catalaunica*), *Ophrys insectifera*, *Orchis simia*, *Orchis* × *bergoni*, *Orchis anthropophora*, *Ophrys passionis* (darreres flors), *Ophrys speculum*, *Ophrys montserratensis* × *O. speculum*, *Ophrys montserratensis* × *O. passionis*, *Ophrys araneola*, *Ophrys lutea* i *Cephalanthera longifolia*.

Al migdia ens vam desplaçar fins a la zona de Seva (Osona) on, amb un temps assolellat, vam poder veure i aclarir temes morfològics sobre alguns tàxons com *Ophrys araneola* = *Ophrys virescens* i parlar sobre l'estudi genòmic de plantes d'*Ophrys subinsectifera*, que incloïa plantes de Seva, per part de científics de la Universitat de Perpinyà Via Domitia amb la col·laboració estreta del company David Vilasís (Vegeu l'entrevista al *Bulletí del GOC-ICHN*, número 6, de l'any 2024).

En aquest indret vam veure *Ophrys subinsectifera*, híbrids intermedis d'*Ophrys insectifera* / *O. subinsectifera*, *Ophrys lutea*,

Ophrys speculum, *Orchis anthropophora*, *Ophrys montserratensis*, *Platanthera chlorantha* (poncellades), *Cephalanthera longifolia*, *Anacamptis morio* subsp. *picta* i *Anacamptis morio* subsp. *morio*, *Ophrys scolopax*, *Ophrys* sp. de la secció *Scolopax* pendent de ser descrita i *Limodorum abortivum* (poncellades).

El 5 de maig, dilluns, al matí vam quedar a Sant Martí de Centelles on vam veure *Ophrys lutea*, *Ophrys montserratensis*, *Ophrys montserratensis* × *O. passionis*, *Cephalanthera damasonium* (en poncelles), *Ophrys passionis* amb darreres flors, *Ophrys insectifera*, *Ophrys subinsectifera*, *Platanthera bifolia* (en poncelles), *Himantoglossum robertianum* (algun exemplar amb darres flors). També hi havia alguna *Neotinea maculata* (passada) i *Ophrys forestieri* en diferents estadis de floració.

Ja cap a les 4 de la tarda vam visitar una zona de Sant Sadurní d'Osona on vam veure un exemplar d'*Ophrys subinsectifera*, sota la pluja i la calamarsa. L'endemà, el grup de la SFO-PACA va proseguir el seu viatge cap a terres de Navarra per veure altres indrets i endemismes.

Agraïm als components del GOC que van col·laborar i participar en l'acompanyament als col·legues vinguts de França. ■

Foto: David Vilasís

Epipactis helleborine var. *castaneorum*. Aspecte general de la planta.

Xerrada «Les orquídiades mediterrànies», exposició fotogràfica i sortida a Vacarisses

El dissabte 26 d'abril de 2025 va tenir lloc a la biblioteca del Castell de Vacarisses (el Vallès Occidental) la xerrada «Les orquídiades mediterrànies» duta a terme per Xavier Alamany i amb la col·laboració de Lluís Salvador i Jordi Prat, tots ells membres del GOC. Després de la xerrada els més de 20 assistents van anar a veure les fotos de l'exposició fotogràfica col·lectiva del GOC

muntada al centre. Posteriorment es va fer una sortida de camp al voltant de Vacarisses on es van veure les següents espècies d'orquídiades: *Ophrys catalaunica*, *O. passionis*, *O. arnoldii*, *O. lutea*, *O. scolopax*, fulles basals de *Spiranthes spiralis* i d'*Anacamptis pyramidalis*. Vegeu a continuació algunes fotos de la jornada:

Ophrys catalaunica

Un nou tàxon per a la flora orquidològica de Catalunya

David Vilasís ha fet arribar al GOC un article, que hem publicat al nostre butlletí, on cita per primer cop a la península Ibèrica un nou tàxon d'*Epipactis*. Es tracta d'*Epipactis helleborine* var. *castanearum*, planta que difereix de les epipactis que habitualment s'han citat fins ara al nostre país. Té el basionim classificat a França com a varietat d'*Epipactis helleborine*. Alguns altres autors la consideren espècie, com ara C. A. J. Kreutz que la descriu com a *Epipactis castanearum* (A. Gévaudan, M. Nicole & J.-PH. Anglade) Kreutz, comb. et stat. nov. En canvi, és estranyament considerada sinònim d'*Epipactis helleborine* subsp. *tremolsii* en força publicacions, com ara WFO i POWO *Plants of the World Online*, malgrat que la subsp. *tremolsii* floreix més tard que la var. *castanearum* quan coincideixen en un mateix lloc, a part d'altres diferències.

Detall de la flor Foto: David Vilasís

Destaca per la seva tija prima i verda de fins a 40 cm, amb pilositat blanca, llarga, que li dona un aspecte blanquinós, i fulles

ovado-lanceolades de marge ondulat. La inflorescència va de subllaxa a llaxa amb flors al·lògames de coloració variable, amb un epiquil cordiforme i un hipoquil nectarífer marró vermellós. De moment, hem identificat aquesta planta en més de 10 localitats.

Els botànics catalans ens adonàvem que hi havia poblacions que no quadraven gaire amb *E. helleborine*. Però com que diversos autors sempre han afirmat que aquesta espècie és molt variable i polimorfa, tradicionalment s'han anat ficant dins del sac d'*E. helleborine* les observacions que no quadraven gaire.

L'ull de David Vilasís, l'expertesa de Jorge Llovera i la col·laboració d'altres companys del GOC han portat a comprovar i afirmar la presència d'aquest tàxon a Catalunya. També l'hem pogut identificar a les imatges introduïdes per aficionats a www.ornitho.cat, apartat d'orquídies –mòdul d'aquest web de ciència ciutadana que gestionem al GOC–, distribuït per diverses quadrícules de la comarca de l'Anoia, d'Osona, del Moianès i del Berguedà. Per a més detalls consulteu el **Butlletí del GOC-ICHN, número 6.** ■

VIII Jornades andaluses sobre orquideoflora – Archidona (Màlaga) – 3, 4, 5 i 6 d'abril de 2025

Durant aquests dies, unes 200 persones procedents de diferents regions d'Espanya i alguns participants estrangers s'han reunit a Archidona (Màlaga) per gaudir del coneixement i de la fotografia de la família *Orchidaceae*. Aquesta trobada ha coincidit amb un dels moments àlgids del període fenològic d'aquestes plantes: la floració de diverses espècies i híbrids descrits recentment a la zona, així com d'altres pendents de publicació que aviat seran donats a conèixer a la comunitat científica.

La celebració anual d'aquestes jornades dedicades al coneixement i divulgació gratuïta a Archidona és fruit de l'esforç d'un petit grup de persones que, amb gran dedicació i sense ànim de lucre, converteixen la divulgació científica en una autèntica celebració. Amb el suport institucional de

l'Ajuntament d'Archidona, fan possible aquestes activitats. Destaca la tasca de l'organitzador principal i mecenes, Damián Quintana Pozo, juntament amb els seus col·laboradors: Laureano Toro Arjona, José Antonio Díaz Romera, Manuel Becerra Parra, Antonio José Sánchez Garrido, Alberto Martínez, César Portillo i José Antonio Díaz Rodríguez. També hi col·laboren Granada Natural i Orquimaniaco, a part d'empreses com Micogest i Savia Ingtecnova, SL, i en representació de l'Ajuntament d'Archidona, Juan Manuel Almohalla Astorga, alcalde de la ciutat, i Pablo Garrido Licerias, regidor de Medi Ambient.

Els assistents han tingut l'oportunitat de visitar diàriament diferents localitzacions prèviament prospectades pels organitzadors a Archidona i els seus voltants. Mereix espe-

(Continua)

Flors del litoral mediterrani.
ANNIE ABOUCAYA i HENRI
MICHAUD. Editorial Cossetà-
nia, 2025. 128 pàgines.

cial menció una finca particular molt propera a la localitat, coneguda com l'Oliver de Paco o La Casilla de Paco, un enclavament excepcionalment ric en espècies i híbrids, alguns descrits recentment. Des d'aquestes línies agraïm a la propietat d'aquest oliverar la seva generositat per permetre l'accés als participants i per conservar aquest hàbitat en un estat òptim per a aquestes plantes. També s'han visitat altres enclavaments a les províncies de Jaén i Granada. El catàleg d'espècies i híbrids observats és significatiu i procurarem documentar-lo per deixar constància de la riquesa florística d'aquestes zones. Aquest any, malgrat les condicions meteorològiques variables, els participants han pogut fotografiar nombrosos exemplars. Tots els assistents van ser distribuïts estratègicament en grups per diverses localitzacions per preservar els espais més sensibles on creixen aquestes orquídiades.

Paral·lelament, s'han desenvolupat activitats de caràcter tècnic: una ponència sobre el gènere *Ophrys* a Andalusia Oriental impartida per Manuel Becerra Parra; un taller sobre fotografia d'orquídiades a càrrec de Reklu Fernández i Lorena Angarita; un concurs «Orchis-trivial» amb preguntes especialitzades; un certamen fotogràfic amb les imatges captades durant les jornades; i com a cloenda, una paella per a aquells que van romandre fins al final. Tot un èxit atribuïble a Damián Quintana i els seus col·laboradors, juntament amb l'Ajuntament d'Archidona, el suport del qual ha estat fonamental. Més enllà de l'interès científic per les orquídiades, cal destacar un altre element igualment valuós: els vincles personals que s'estableixen en aquestes trobades entre els participants, tots units per la passió cap a aquesta fascinant família botànica.

Com a membre del GOC assistí per primera vegada a aquestes jornades, Lluís Salvador, mentre que altres integrants com Joan Roca, Francesc López i Francesc Jonch ja hi han participat en edicions anteriors. El nostre grup manté una prolongada col·laboració amb diversos dels participants d'aquestes jornades, contribuint a la documentació i publicació d'híbrids que es difonen a través del [portal del GOC](#), on també aporten les seves imatges altres col·laboradors per donar a conèixer híbrids escassament documentats des del punt de vista gràfic.

Llista de les espècies i híbrids observats aquests dies:

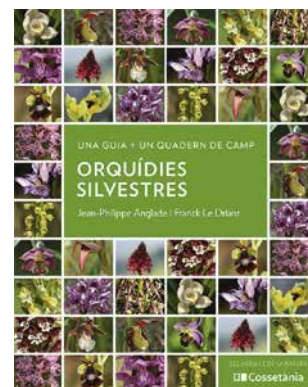
- Archidona i voltants *
- Jaén província **
- Granada província ***
- *Anacamptis papilionacea* subsp. *grandiflora* * - ** - ***
- *Anacamptis collina* × *A. champagneuxii* (*Anacamptis* × *semisaccata*) *
- *Anacamptis collina* × *A. morio* (*Anacamptis* × *semisaccata* nothosubsp. *murgiana*) **
- *Anacamptis morio* × *A. champagneuxii* (*Anacamptis* × *romerae*) en procés de descripció
- *Anacamptis papilionacea* subsp. *grandiflora* × *A. champagneuxii* (*Anacamptis* × *subpapilionacea*) *

- *Neotinea conica* *
- *Ophrys algarvensis* *
- *Ophrys algarvensis* × *O. bilunulata* (*Ophrys* × *pelaezii*) *
- *Ophrys algarvensis* × *O. forestieri* (*Ophrys* × *pozoi*) *
- *Ophrys bilunulata* *
- *Ophrys bilunulata* «hipocromàtica» *
- *Ophrys bilunulata* × *O. forestieri* (*Ophrys* × *proxima*)
- *Ophrys bilunulata* × *O. lutea* (*Ophrys* × *lucronii*)
- *Ophrys bombyliflora* *
- *Ophrys bombyliflora* var. *albarranii* *
- *Ophrys bombyliflora* × *O. lutea* (*Ophrys* × *clapensis*) - presència i novetat peninsular
- *Ophrys bombyliflora* × *O. picta* (*Ophrys* × *benaventei*) *
- *Ophrys bombyliflora* × *O. speculum* (*Ophrys* × *fernandii*) *
- *Ophrys bombyliflora* × *O. tenthredinifera* (*Ophrys* × *humbertii*) * - **
- *Ophrys dyris* * - ** - ***
- *Ophrys dyris* × *O. forestieri* (*Ophrys* × *juarezii*) ***
- *Ophrys forestieri* *
- *Ophrys forestieri* «hipocromàtica» *
- *Ophrys forestieri* × *O. lutea* (*Ophrys* × *fraesiana*) *
- *Ophrys forestieri* × *O. tenthredinifera* (*Ophrys* × *juanamarii*) ***
- *Ophrys fusca* subsp. *fusca* *
- *Ophrys lutea* *
- *Ophrys lutea* × *O. speculum* (*Ophrys* × *chobautii*) *
- *Ophrys lutea* × *O. vernixia* (*Ophrys* × *laureanoi*) *
- *Ophrys picta* × *O. tenthredinifera* (*Ophrys* × *gomezii*) *
- *Ophrys speculum* *
- *Ophrys speculum* «hipocromàtica» *
- *Ophrys speculum* × *O. tenthredinifera* (*Ophrys* × *heraultii*) *
- *Ophrys tenthredinifera*
- *Ophrys tenthredinifera* «lusus» anomenat localment «Mickey Mouse» ***
- *Orchis italica* *
- *Orchis olbiensis* * - **

Altres informacions:

• [Entrevista](#) amb l'organitzador i intervenció d'un membre del GOC.

• [Informació de les jornades](#) des de l'Ajuntament d'Archidona. ■

Orquídiades silvestres.
JEAN-PHILIPPE ANGLADE i
FRANCK DRIANT. Editorial
Cossetània, 2025. 128
pàgines.

Ophrys speculum

Societats adherides

Societat Catalana de Lepidopterologia

Com cada any, la SCL organitza les Nits de les Papallones a Catalunya i Andorra (Catalan Moth Nights 2025), coincidint amb les que se celebren a tot Europa (European Moth Nights EMN-2025) en els mateixos dies. Les dates escollides seran: dijous 29, divendres 30, dissabte 31 de maig i diumenge 1 i dilluns 2 de juny. Serà l'edició vint-i-unena que es fa aquesta activitat.

En aquestes dates es farà una recerca i observació de lepidòpters nocturns per tot Catalunya i Andorra, en la que hi solen participar, elaborant censos, un centenar de persones, disperses per una cinquantena de localitats de tot el territori. Les dades recopilades es publicuen al Butlletí de la SCL. Per a més informació us podeu dirigir a: scl.ichn@iec.cat ■

Novetats editorials

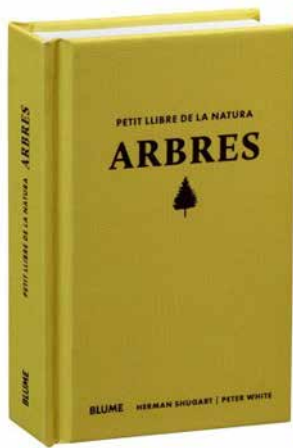
El carro de fenc. De l'ofensiva contra la natura a un canvi de vida global, per Jaume Terradas

Hi ha una enorme (i ràpidament creixent) literatura sobre el canvi global, l'emergència climàtica i els seus possibles efectes. Per tant, si es publica un nou llibre sobre el tema, convé explicar què aporta que no hagi estat dit mil cops. *El carro de fenc* es proposa fer molt visible que els *Homo sapiens* som una espècie animal, producte de l'evolució biològica, l'única que queda d'un grup nombrós d'espècies humanes, i que la cultura no és un fenomen exclusiu dels humans, ja que es dona no sols en altres primats sinó també com a mínim en altres mamífers i en ocells. Com altres productes de l'evolució, les cultures, quan apareixen, interactuen amb la vida preexistent, i això determina nous canvis biològics i culturals. El llibre examina diversos aspectes de les interaccions biològicoculturals en la nostra espècie i en el si dels ecosistemes, ja que bona part dels problemes ambientals en què ens hem posat es deuen a la incomprensió de les societats humanes del fet que formen part d'una xarxa molt complexa de relacions amb el medi físico-químic i biològic (atmosfera, oceans, cicles biogeoquímics, organismes des dels bacteris a les balenes, etc.) planetari. Es fa palesa aquesta incomprensió amb diversos capítols (una voracitat insaciable, una expansió perillosa) que tracten de com l'expansió humana a totes les regions del planeta ha anat acompanyada per agressions contra altres societats humanes, altres espècies o ecosistemes sencers, i per extraccions massives de recursos. Fa deu mil anys, l'agricultura, la ramaderia i la pesca iniciaren la transformació de grans superfícies continentals i marines. Noves tecnologies permeteren llaurar la terra, desplaçar-se i transportar coses per terra i aigua, comunicar-se, etc., promovent un creixement considerable de la demografia i l'aparició de la vida urbana. El canvi tingué una acceleració sobtada amb l'era industrial, sobretot entre els segles XIX i XX, gràcies a la

disponibilitat de l'energia abundant i barata dels combustibles fòssils. Però la transformació del medi ha alterat la composició de l'atmosfera fins a situar-nos enfront d'una crisi climàtica molt greu. Hi ha enormes pèrdues de biodiversitat, a causa de les tals de boscos, les canalitzacions i embassaments

als rius, la mineria, la pesca industrial, els abocaments de residus amb materials de lenta o, per ara, impossible descomposició, i altres activitats. La part final del llibre tracta de la transició ecològica que necessitem. D'una banda, cal mitigar les emissions de contaminants d'efectes nocius, d'altra banda, en un país com el nostre, a la vora de la Mediterrània, amb un escalfament per damunt de la mitjana mundial, és encara més prioritari desenvolupar un procés d'adaptació que millori les resiliències de les nostres societats a les canviants condicions ambientals. El llibre

comenta quins són els principals riscos i com hem de modificar la nostra manera de fer i de pensar les relacions amb la resta de la natura. Primer, hem d'entendre que en formem part (això suposa una reconsideració filosòfica del nostre paper al món), que la nostra salut està lligada a la salut dels ecosistemes antropògens i salvatges, que les xarxes que uneixen entorn físic, biològic i sociocultural són d'enorme complexitat, que ens cal actuar amb molta més modèstia i prudència que fins ara, que la conservació de la biodiversitat és important, però els vells enfocaments de limitar actuacions en àrees protegides no evitaran que aquestes pateixin els efectes del canvi climàtic i, per tant, que cal inventar noves institucions i formes de gestió adaptativa en l'agro-ramaderia, en l'urbanisme i en la conservació d'espais naturals, en les relacions internacionals i en l'organització social, i construir una economia que redueixi les desigualtats i augmenti la participació, una economia orientada a assolir una nova societat del benestar en pau entre nosaltres i amb el planeta. ■

Arbres. HERMAN SHUGART i PETER WHITE. Editorial Blume, 2025. 160 pàgines.

Ajut ICHN a la Dona Naturalista i Premi Torras-Foulon

Lliurament de l'Ajut ICHN a la Dona Naturalista 2025 i del Premi Torras-Foulon 2025

El 8 de maig, amb l'Aula Magna de la Universitat de Barcelona com a escenari, es van lliurar l'Ajut ICHN a la Dona Naturalista i el Premi Torras-Foulon 2025. L'acte va ser presentat per Carme Rosell, presidenta de la ICHN, i Miquel Arnedo, director de l'Institut de Recerca de la Biodiversitat (IRBio).

Miquel Arnedo i Carme Rosell

Enguany, els dos premis han estat donats a dues investigadores joves. D'una banda, Berta Pintó, Ajut a la Dona Naturalista, amb la proposta de treball «Mossega una esponja: depredació i dinàmica d'esponges i heterobranquis a la costa catalana». I Carla Olmo, premi Torras-Foulon, per la proposta de treball «Metacomunitats de fauna aquàtica

Carla Olmo (Premi Torras-Foulon) i Berta Pinto (Ajut ICHN a la Dona Naturalista)

associada a cadolles». D'aquí dos anys coneixerem els resultats d'aquests dos treballs que han proposat unes línies de recerca ben interessants.

Moltes felicitats a les guanyadores! ■

Activitats amb altres entitats

Tercera edició del FestiNAT

El 26 d'abril passat es va celebrar la tercera edició del FestiNAT, l'aplec naturalista. Aquest esdeveniment està coorganitzat entre la institució, la Xarxa per a la Conservació de la Natura (XCN), OxigenNATs i Fundació Emys. Un any més, un bon grapat d'experts i voluntaris de la ICHN varen participar tot conduint tallers o ajudant en tasques de coordinació per tal de que els més de 400

participants gaudissin d'una jornada de coneixement i activitats amb la natura com a nexa. D'altra banda, la gent de l'**Ovella Verda** va tornar a fer el seu podcast en directe, i en aquesta ocasió va entrevistar a diferents persones de la ICHN. Ho podeu escoltar a **spotify**.

Si tot va bé, l'any vinent hi tornem! ■

Legislació

Andorra

Ordre ministerial del 21-2-2025 de modificació de l'ordre ministerial relativa a la **temporada de caça** i als plans de caça per als anys 2024-2025. BOPA núm. 24 de 26 de febrer de 2025.

Ordre ministerial del 26-2-2025 relativa a la **temporada de pesca** 2025. BOPA núm. 26 de 5 de març de 2025.

Catalunya

Acord GOV/63/2025, d'11 de març, pel qual es crea la **Comissió d'Experts** dels Sectors Agroalimentari, Rural, Forestal i Marítim. DOGC núm. 9370 de 13 de març de 2025.

Ordre TER/34/2025, de 6 de març, de modificació de l'Ordre TES/79/2018, de 20 de juny, per la qual s'aproven els preus públics per a la **prestació de serveis en els espais naturals de protecció especial**. DOGC núm. 9372 de 17 de març de 2025.

Illes Balears

Ordre 6/2025 del conseller d'Agricultura, Pesca i Medi Natural, de 6 de març, per la qual es regula la velocitat de les embarcacions i s'estableix una zona d'alta protecció a l'entorn

(Continua)

Vols rebre el NOTÍCIES
més aviat, en color i amb
enllaços als documents
anunciats?

Contacta amb la Secretaria
de la Institució
(ichn@iec.cat) i demana
la versió en format pdf!

Les xarxes socials de la ICHN

Seguiu les novetats relacionades amb les activitats de la ICHN a [Twitter](#), [Facebook](#), [Instagram](#) i al canal [Youtube](#).

Amb el suport de

fundada el 1899

ICHN

Institució Catalana
d'Història Natural

Filial de l'Institut d'Estudis Catalans

Redacció: ICHN
C. del Carme, 47
08001 Barcelona
Tel. 933 248 582
Fax 932 701 180
A/e: ichn@iec.cat
A/I: <http://ichn.iec.cat>

Imprimeix: IMPREMTA BADIA, SL
ISSN (ed. electrònica): 2339-5672
ISSN (Ed. impresa): 1135-8815
Maqueta: Albert Beltran
Dipòsit Legal: B.39829-1995

dels illots dels Calafats, dins de la **Reserva Marina del Freu de sa Dragonera**, i es modifica l'Ordre de la consellera d'Agricultura i Pesca de 8 de setembre de 2008 per la qual es declara un període de veda mínim per a la **pesca del raor** (*Xyrichtys novacula*) a les aigües interiors de les Illes Balears. BOIB núm. 031 d'11 de març de 2025. ■

Agenda

Assemblea general de socis de la ICHN. Canvi de data!

Dijous 18 de setembre de 2025, a l'IEC, tindrà lloc l'**Assemblea General de socis** de la Institució, amb la renovació dels càrrecs del Consell Directiu, que enguany corresponen a la Vicepresidència, la Secretaria i quatre vocalies. Més endavant us donarem més informació sobre els terminis per presentar les vostres candidatures.

Prèviament a l'Assemblea, **Marta Estrada i Miyares** i **Martí Boada i Juncà** seran nomenats **Socis d'Honor** en reconeixement de sengles trajectòries professionals, marcades per les seves valuoses aportacions a l'estudi, la conservació i la divulgació dels diferents components del medi natural en l'àmbit dels Països Catalans.

Delegació de la Serralada Litoral Central

Dimecres 28 de maig de 2025, a les 19.30 h, **presentació de la revista de divulgació científica L'Atzavara**, volum 35 (2025), amb la conferència de Josep M. Ninot (UB) **Els prats alpins als Pirineus catalans**. L'acte tindrà lloc a l'Espai Mataró Connecta (plaça de la Muralla 21, Mataró).

Delegació del Bages

Dijous 29 de maig de 2025, a les 19 h i a l'Espai Cultural Fàbrica Vella de Sallent, tindrà lloc la **presentació de la Comissió de la Mineria de Sallent** de la ICHN. La Comissió de la Mineria de Sallent, creada recentment per l'Ajuntament de Sallent i formada per representants dels grups polítics locals i per persones interessades en aquest tema, té per objectiu revertir les hipoteques urbanístiques, ambientals i socials que queden a Sallent després de gairebé un segle de mineria de potassa.

Seguidament, la conferència «**La mineria, del prestigi a l'oblit**» de la reconeguda historiadora i gestora patrimonial Rosa Serra Rotés exposarà com s'han reconduït amb èxit situacions paral·leles a d'altres llocs, per tal d'ajudar a obrir camins i noves mirades per Sallent.

Han col·laborat en la redacció d'aquest NOTÍCIES: Jordi Badia, Manuel Becerra, Josep Germain, Mike Lockwood, Albert Masó, Laura Núñez, Damián Quintana, Joan Roca, Carme Rosell, Lluís Salvador, Xavier Soler, Jaume Terradas, Florenci Vallès i Francesc Vallhonrat.